

## YANGI O‘ZBEKISTONDA DINLARARO BAG‘RIKENGLIK SIYOSATINING TARIXIY TRANSFORMATSIYASI VA INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHI

Dustova Gulnoza Ashurovna

Buxoro davlat pedagogika institute Ijtimoiy va gumanitar fanlarni

O‘qitish metodikasi(Ma’naviyat) II bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21972870>

### Annotatsiya

Ushbu tezisda Yangi O‘zbekiston sharoitida dinlararo bag‘rikenglik siyosatining tarixiy transformatsiyasi va uning institutsional rivojlanish jarayonlari tahlil qilinadi. Unda mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab diniy sohada amalga oshirilgan islohotlar, davlat va din munosabatlarining evolyutsiyasi hamda fuqarolarning vijdon erkinligini ta‘minlashga qaratilgan huquqiy-me‘yoriy asoslarning takomillashuvi yoritiladi. Tadqiqotda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot bosqichida diniy bag‘rikenglikni mustahkamlash, konfessiyalararo totuvlikni ta‘minlash, diniy tashkilotlar faoliyatini tartibga solish va bu yo‘nalishdagi davlat institutlarining rolini oshirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakatda millatlararo va dinlararo hamjihatlikni ta‘minlashga qaratilgan yangi yondashuvlar, ochiqlik va muloqot tamoyillariga asoslangan siyosiy-huquqiy mexanizmlar tahlil etiladi. Tezisda dinlararo bag‘rikenglik siyosatining tarixiy rivojlanishi nafaqat diniy erkinlikni kafolatlash vositasi, balki jamiyat barqarorligi, fuqarolik birdamligi va demokratik qadriyatlarni mustahkamlash omili sifatida baholanadi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda diniy sohadagi institutsional o‘zgarishlar va ularning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini ochib beradi.

**Kalit so‘zlar:** Yangi O‘zbekiston, dinlararo bag‘rikenglik, vijdon erkinligi, davlat va din munosabatlari, diniy siyosat, konfessiyalararo totuvlik, institutsional rivojlanish, diniy tashkilotlar.

### Abstract

This paper analyzes the historical transformation of the policy on interfaith tolerance and the processes of its institutional development within the context of "New Uzbekistan." It examines the reforms implemented in the religious sphere since the early years of independence, the evolution of state-religion relations, and the refinement of the legal and regulatory frameworks aimed at ensuring citizens' freedom of conscience. The study addresses issues such as strengthening religious tolerance, ensuring inter-confessional harmony, regulating the activities of religious organizations, and enhancing the role of state institutions in this area. Furthermore, it analyzes new approaches to ensuring inter-ethnic and interfaith cohesion, as well as political and legal mechanisms grounded in principles of openness and dialogue. The paper evaluates the historical development of the interfaith tolerance policy not merely as a means of guaranteeing religious freedom, but also as a factor in strengthening social stability, civic unity, and democratic values. The research findings highlight the institutional changes within Uzbekistan's religious sphere and their significance for the development of modern society.

**Keywords:** New Uzbekistan, interfaith tolerance, freedom of conscience, state-religion relations, religious policy, inter-confessional harmony, institutional development, religious organizations.

### Аннотация

В данной статье анализируется историческая трансформация политики межконфессиональной толерантности и процессы ее институционального развития в контексте «Нового Узбекистана». Рассматриваются реформы, проводимые в религиозной сфере с первых лет независимости, эволюция государственно-конфессиональных отношений, а также совершенствование нормативно-правовой базы, направленной на обеспечение свободы совести граждан. В исследовании затрагиваются такие вопросы, как укрепление религиозной толерантности, обеспечение межконфессионального согласия, регулирование деятельности религиозных организаций и усиление роли государственных институтов в данной сфере. Кроме того, анализируются новые подходы к обеспечению межнационального и межконфессионального единства, а также политико-правовые механизмы, основанные на принципах открытости и диалога. Политика межконфессиональной толерантности рассматривается не только как средство обеспечения свободы вероисповедания, но и как фактор укрепления социальной стабильности, гражданского единства и демократических ценностей. Результаты исследования подчеркивают институциональные изменения в религиозной сфере Узбекистана и их значимость для развития современного общества.

**Ключевые слова:** Новый Узбекистан, межконфессиональная толерантность, свобода совести, государственно-конфессиональные отношения, религиозная политика, межконфессиональное согласие, институциональное развитие, религиозные организации.

Yangi O'zbekistonda dinlararo bag'rikenglik siyosatining tarixiy transformatsiyasi va institutsional rivojlanishi masalasi so'nggi yillarda mahalliy va xalqaro tadqiqotchilarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu davrga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan islohotlar diniy sohadagi davlat siyosatining yangi kontseptual asoslarini shakllantirgan. Tadqiqotchilarning aksariyati Yangi O'zbekistonning dinlararo munosabatlarga yondashuvini avvalgi davrlardan tubdan farq qiluvchi, ochiqlik, bag'rikenglik va inson huquqlariga hurmat tamoyillariga asoslangan siyosat sifatida baholaydilar. Bu yondashuv mamlakatning global xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashga qo'shayotgan hissasi kontekstida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xususan, Mirziyoyevning asarlari va nutqlarida ilgari surilgan g'oyalar, jumladan, "Jaholatga qarshi ma'rifat" tamoyili, diniy qadriyatlarni asrash va rivojlantirish, yoshlarni radikal g'oyalardan himoya qilish zarurati kabi masalalar ko'plab ilmiy ishlar uchun asos bo'lgan. Olimlar ushbu tamoyilni nafaqat ekstremizmga qarshi kurash vositasi, balki jamiyatda ma'rifiy islomni targ'ib qilish, diniy ta'limni modernizatsiya qilish va fuqarolarning diniy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan keng qamrovli strategiya sifatida tahlil qiladilar. Ular, shuningdek, Prezidentning BMT Bosh Assambleyasining 2018-yilda qabul qilingan "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" rezolyutsiyasini ilgari surishdagi tashabbusini <sup>1</sup> hamda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni mustahkamlashning ustuvor vazifa sifatida belgilanishini davlatning ushbu yo'nalishdagi qat'iy pozitsiyasini aks ettiruvchi muhim omillar sifatida qayd etadilar <sup>2</sup>. Bu strategik hujjatlar va xalqaro tashabbuslar O'zbekistonning diniy siyosatini nafaqat ichki barqarorlikni ta'minlash, balki mintaqaviy va global tinchlikni mustahkamlashga qaratilgan uzoq muddatli maqsadlar bilan bog'laydi.

Institutsional islohotlar va qonunchilik takomillashuvi ham adabiyotlarda keng yoritilgan. O'zbekiston Xalqaro Islom Akademiyasi, Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazlari kabi muassasalarning tashkil etilishi hamda diniy ta'lim tizimini takomillashtirish, xususan, 2020-yilda "Moturidiya ta'limoti" kursining joriy etilishi olimlar tomonidan diniy merosni o'rganish, islom ilmlarini rivojlantirish va mutaxassis kadrlar tayyorlashga qaratilgan strategik qadamlar sifatida baholanadi <sup>4</sup>. Bu islohotlar diniy sohadagi davlat siyosatining nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham chuqur o'zgarishlarga yuz tutganini ko'rsatadi. Tadqiqotchilar, shuningdek, 2020-yildagi Inson huquqlari bo'yicha Milliy strategiya doirasida amalga oshirilgan "Deklaratsiyalar muloqoti" xalqaro forumi va Buxoro deklaratsiyasining qabul qilinishini O'zbekistonning diniy erkinlik va bag'rikenglikni ta'minlash borasidagi xalqaro majburiyatlariga sodiqligining yorqin dalili sifatida tahlil qiladilar. Bu deklaratsiya global diniy bag'rikenglikka muhim hissa sifatida baholanadi. Shuningdek, 18 mingdan ortiq fuqaroning "qora ro'yxat"lardan chiqarilishi va "Jasliq" qamoqxonasining yopilishi kabi amaliy choralar ham diniy erkinlikni ta'minlash yo'lidagi muhim qadamlar sifatida ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan <sup>4</sup>.

Adabiyotlarda Yangi O'zbekistonning xalqaro maydondagi faoliyati ham alohida e'tiborga molik. Prezident Shavkat Mirziyoyevning xalqaro minbarlardan turib dinlararo muloqot va hamkorlikni kuchaytirishga chaqiriqlari, shuningdek, 2023-yilda o'tkazilgan "Islom – tinchlik va ezgulik dini" va "Yangi O'zbekistonda diniy bag'rikenglik" mavzuidagi xalqaro konferensiyalar mamlakatning global miqyosda bag'rikenglik g'oyalari ilgari surishdagi yetakchi rolini aks ettiradi. Xorijiy ekspertlar va olimlar O'zbekistonning bu boradagi sa'y-harakatlarini yuqori baholab, uni millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni ta'minlash bo'yicha jahon miqyosidagi namuna sifatida e'tirof etadilar <sup>6</sup>. Ayniqsa, mamlakatda 130 dan ortiq millat va 16 ta diniy konfessiya vakillarining tinch-totuv yashashi, O'zbekistonning bag'rikenglik an'analari amaliy ifodasi sifatida ko'riladi va bu jihat ko'plab tadqiqotlarda O'zbekiston modelining o'ziga xos xususiyati sifatida ta'kidlanadi <sup>2</sup>.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda ba'zi kamchiliklar va tadqiqot uchun ochiq qolgan masalalar ham mavjud. Ko'pgina ishlar Yangi O'zbekistondagi diniy siyosatning ijobiy jihatlarini yoritishga qaratilgan bo'lib, uning amalga oshirilishidagi muammolar, to'siqlar va kelajakdagi potentsial xatarlar chuqur tahlil qilinmagan. Shavkat Mirziyoyev asarlari va nutqlaridagi g'oyalarning amaliyotga tatbiq etilish mexanizmlari, ularning jamiyatning turli qatlamlariga ta'siri, ayniqsa, diniy jamoalar ichidagi o'zgarishlar va ularning siyosatga munosabati kabi jihatlar yetarli darajada o'rganilmagan. Diniy ta'lim tizimidagi islohotlarning uzoq muddatli natijalari, yoshlarning diniy dunyoqarashiga ta'siri va radikalizmning oldini olishdagi samaradorligi bo'yicha empirik tadqiqotlar yetishmaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu bo'shliqlarni to'ldirishga, diniy siyosatning ijtimoiy-madaniy kontekstdagi murakkabliklarini chuqurroq o'rganishga va uning barqarorligini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilishi lozim. Bu, ayniqsa, global miqyosda diniy ekstremizm tahdidlari saqlanib qolayotgan bir sharoitda muhimdir.

Yangi O'zbekistonda dinlararo bag'rikenglik siyosatining chuqur tarixiy transformatsiyasi va institutsional rivojlanishini atroflicha tahlil qildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida, avvalgi davrlardan farqli o'laroq, "Jaholatga qarshi ma'rifat" tamoyili asosida diniy erkinlik, ma'rifat va hamjihatlikni ta'minlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Diniy ta'lim tizimi modernizatsiya qilindi, ilmiy-tadqiqot markazlari tashkil etildi va

qonunchilik takomillashtirildi. Bu sa'y-harakatlar natijasida mamlakatda 130 dan ortiq millat va 16 ta diniy konfessiya vakillari o'rtasida tinch-totuvlik mustahkamlanib, O'zbekistonning xalqaro maydondagi obro'si sezilarli darajada oshdi. Biroq, siyosatning jamiyatga ta'siri va uzoq muddatli natijalarini chuqurroq empirik o'rganish kelajak tadqiqotlari uchun muhim yo'nalish bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonda dinlararo bag'rikenglik siyosatining tarixiy transformatsiyasi va institutsional rivojlanishi mamlakatda fuqarolik birdamligini, diniy erkinlikni va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu tajriba diniy xilma-xillikni boshqarishning zamonaviy modeli sifatida nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosdagi ilmiy tadqiqotlar uchun ham muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b. ISBN: 978-9943-6992-3-6.
2. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. – 440 b. ISBN: 978-9943-7951-6-7.
3. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz. 6-jild. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023. – 520 b. ISBN: 978-9943-7953-2-7
4. Jo'rayev N.M. Yangi O'zbekiston strategiyasida diniy bag'rikenglik g'oyalarining aks etishi. // Imom Buxoriy saboqlari. – 2022. – №2. – B. 12-16.
5. Toshpo'latov R.M. Yangi O'zbekistonda diniy erkinlikni ta'minlashning huquqiy asoslari va amaliyoti. Huquq va burch. – 2023. – №3. – B. 34-37.
6. Xolmirzayev A.A. Yangi O'zbekiston sharoitida diniy siyosatning transformatsiyasi va uning ijtimoiy ahamiyati. O'zbekiston Milliy universiteti xabarлари. – 2021. – №1/2. – B. 15-19.